

Dziękuję
Wydziału Wojskowo-Lekarskiego
wpłynęło dn. 2019-01-16
podpis AJ l.dz. 31

WARSZAWSKI UNIWERSYTET MEDYCZNY
MEDICAL UNIVERSITY OF WARSAW

Klinika Pediatrii z Oddziałem Obserwacyjnym
Warszawa, ul. Żwirki i Wigury 63 A

2 W 9

Warszawa, 09 stycznia 2019 r.

Recenzja pracy doktorskiej lekarza Macieja Pawłowskiego pt. „Wiedza studentów uczelni wyższych na temat szczepień ochronnych w Polsce”

wykonanej na Uniwersytecie Medycznym w Łodzi, Wydział Wojskowo-Lekarski pod kierunkiem doktor habilitowanej nauk medycznych Moniki Sienkiewicz.

Podstawa recenzji: pismo prof. Jurka Olszewskiego Dziekana Wydziału Wojskowo-Lekarskiego Uniwersytetu Medycznego w Łodzi z 14 listopada 2018 r.

Uwagi wstępne

W swojej opinii założyłem, że lekarz Maciej Pawłowski spełnia wymagania zawarte w artykułe 11 *Ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz Rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 19 stycznia 2018 r. w sprawie szczegółowego trybu i warunków przeprowadzania czynności w przewodzie doktorskim, w postępowaniu habilitacyjnym oraz w postępowaniu o nadanie tytułu profesora*, które z mocy art. 179 ust. 1 *Ustawy z dnia 3 lipca 2018 r. - Przepisy wprowadzające ustawę - Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce* nadal obowiązują dla przewodów doktorskich wszczętych w okresie od dnia 01.10.2018 r. do dnia 30.04.2019 r. z tym, że stopień lub tytuł nadaje się zgodnie z klasyfikacją dziedzin nauki i dyscyplin naukowych oraz dyscyplin artystycznych (Dz. U. z 2018 r. poz. 1818). Zgodnie cytowaną podstawą prawną, celem mojej recenzji jest przede wszystkim stwierdzenie spełnienia wymogów określonych artykułe 13 ust. 1. *Ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym*, to jest przedstawienie szczegółowego uzasadnienia, że oceniana rozprawa doktorska stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, a doktorant wykazuje ogólną wiedzę teoretyczną w dyscyplinie nauk medycznych oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. Niniejszym stwierdzam, że lek. Maciej Pawłowski spełnia wymienione wymagania. Podstawą mojej oceny była lektura pracy i piśmiennictwa z zakresu zagadnienia, jak też posiadana wiedza oraz doświadczenie wynikające z zaangażowania naukowego w dziedzinie nauk medycznych i nauk o zdrowiu. Poniżej przedstawiam uzasadnienie.

Żwirki i Wigury 63A, 02-091 Warszawa
tel. 22 317-92-31, 22 317-92-32
obserwacyjny@spdk.edu.pl

Ocena znaczenia problemu badawczego i oryginalności rozwiązania przedstawionego w pracy doktorskiej

Doktorant w swojej rozprawie analizuje wiedzę studentów polskich wyższych uczelni starając się przewidzieć trendy odmów szczepień w najbliższych latach, tak by określić skuteczny sposób przeciwdziałania niekorzystnym tendencjom.

W bardzo obszernym, liczącym łącznie 42 strony wprowadzeniu Autor zawarł podstawowe informacje na temat szczepień ochronnych (Rozdział 1.), w Rozdziale 2. przedstawił historię szczepień ochronnych, następnie omówił polski Program Szczepień Ochronnych na rok 2018 (Rozdział 3), aspekty prawne i postawy społeczeństwa wobec szczepień w Polsce (Rozdział 4.) oraz szczepienia ochronne na świecie (Rozdział 5.). Wyczerpujące zagadnienie podpunkty poświęcił badaniom własnym – ankiecie przeprowadzonej *online* za pośrednictwem portalu Facebook, która skierowana była do studentów polskich uczelni wyższych w wieku 18-35 lat.

Ważkie znaczenie przedstawionego problemu badawczego wynika ze zwiększającej się od kilku lat grupy osób określających się jako „przeciwnicy szczepień” oraz rosnącego odsetka rodziców odmawiających przeprowadzenia obowiązkowych szczepień ochronnych swoich dzieci, co w krótkim czasie zagraża utratą ochrony zbiorowiskowej i wybuchem epidemii chorób zakaźnych w Polsce np. odry, co już jest obserwowane. Epidemie chorób zakaźnych zagrażają bezpieczeństwu publicznemu, dlatego brak społecznej akceptacji dla powszechnych szczepień może mieć poważne konsekwencje i wymaga monitorowania i analizy.

Sama koncepcja pracy nie jest nowa. Ruchy anty-szczepionkowe pojawiły się wkrótce po wprowadzaniu pierwszej szczepionki – wakcynacji metodą Jennera. Jednak choć pierwszy artykuł omawiający wiedzę i postawy studentów pojawił się w literaturze medycznej w latach dziewięćdziesiątych XX wieku¹, to jednak liczba publikacji na ten temat wciąż jest niewielka i dotyczy głównie populacji krajów zachodnich; kwerenda w bazie PUBMED przeprowadzona przez mnie w styczniu 2019 roku z użyciem słów kluczowych „*Vaccination AND students knowledge*” ujawniła tylko 537 artykułów, w tym 9 pochodzących z Polski. Autor odnalazł i omówił 6 prac polskich autorów, które zajęły się tą tematyką. Z tego powodu podjęcie zagadnienia przez Doktoranta uważam za zasadne i potrzebne. Co do zastosowanej metody badawczej, wykorzystanie mediów społecznościowych umożliwiło zebranie dużego materiału w krótkim czasie oraz jego łatwe opracowanie z wykorzystaniem metod informatycznych. Użyta autorska ankieta składała się z 31 pytań, z czego 7 pierwszych pytań dotyczyło danych demograficznych, które zostały potraktowane jako zmienne niezależne. Pozostałe pytania dotyczyły opinii, wiedzy oraz poglądów i zachowań ankietowanych związanych ze szczepieniami. Ankietowanych studentów Doktorant podzielił ze względu na miejsce zamieszkania przed rozpoczęciem studiów wyższych. Zapytał respondentów czy posiadają dzieci, co jest istotne, bo badanie dotyczyło powszechnych szczepień realizowanych właśnie w tej

¹ Shah B, Sharma M, Vani SN. Knowledge, attitude and practice of immunization in an urban educated population. *Indian J Pediatr.* 1991 Sep-Oct;58(5):691-5.

grupie wiekowej. Ankieta obejmowała głównie pytania zamknięte z jedną odpowiedzią do wyboru. Na podkreślenie zasługuje, że Autor celem walidacji ankiety, przeprowadził najpierw badania pilotażowe na studentach województwa Mazowieckiego, a następnie rozpoczął zbieranie pełnego materiału, który objął mieszkańców wszystkich województw i jest reprezentatywny dla całego kraju. Do analizy statystycznej wykorzystał program firmy StatSoft STATISTICA 10.0. Ponieważ odpowiedzi na pytania nie były zmiennymi ciągłymi, do analizy zależności Doktorant zastosował miarę χ^2 Pearsona opartą na rozkładzie liczebności w poszczególnych kategoriach zmiennych niezależnych i zależnych. Doktorant przyjął standardowy 95% przedział ufności. W przypadku stwierdzenia zależności, jeśli zmienne były wyrażone na skali nominalnej (lub co najmniej jedna z nich była na skali nominalnej) Autor dysertacji obliczył miary siły powiązania między zmiennymi (V Cramera; Fi Yule'a). Gdy obie zmienne były wyrażone na skali porządkowej, dla istotnych powiązań obliczył mierniki ich siły oraz kierunku (tau Kendalla; d Sommersa).

Reasumując, Autor podjął mało zbadany problem medyczny o dużym znaczeniu praktycznym stosując do jego rozwiązania oryginalne metody badawcze, w tym dogłębną analizę statystyczną. Elementem potwierdzającym samodzielność przeprowadzenia badania jest imponujący materiał własny, obejmujący łącznie 5763 ankiet, prawdopodobnie największy materiał jaki na ten temat zebrano w Polsce, natomiast jakość pracy gwarantuje jej przeprowadzenie w renomowanym ośrodku akademickim o dużym doświadczeniu badawczym.

Uwagi do pracy

Najważniejszą uwagą do pracy jest kwestia metodologii badania: ograniczenie grupy badanej do respondentów korzystających z Facebooka. Doktorant wyjaśnia, że badana grupa (studenci) często korzysta z mediów społecznościowych - jak wynika z badań CBOS, aż 94% Polaków w wieku 18-24 lata oraz 86% w wieku 25-34 lata jest zarejestrowana na portalach społecznościowych, najczęściej Facebook, jednak przy zastosowanej metodologii pominięto opinie studentów nie korzystających aktywnie z Facebooka.

Kolejna uwaga dotyczy braku tezy pracy. Lekarz Maciej Pawłowski nie stawia w swojej dysertacji tezy, której prawdziwości będzie starał się wykazać w rozprawie doktorskiej, co jest podejściem klasycznym. Doktorant formułuje natomiast wyraźne cele pracy, jakie zamierza osiągnąć. Głównym celem pracy była „ocena wiedzy studentów polskich wyższych uczelni na temat szczepień ochronnych w Polsce, celami dodatkowymi próba zdefiniowania trendu jaki będzie panował w najbliższych latach oraz próba znalezienia skutecznego sposobu na przeciwdziałanie tym niekorzystnym tendencjom”. Przedstawione przez Doktoranta cele cechują się oryginalnością pod względem poznawczym. Kolejna uwaga dotyczy konstrukcji badania i metodologii wnioskowania. Na podstawie przeprowadzonego badania nie jest możliwe wnioskowanie przyczynowo-skutkowe, stąd konkluzja, że „z przeprowadzonych badań

wynika, że miejsce zamieszkania i płeć studentów nie wpływa znacząco na opinie na temat szczepień” nie może wynikać z badania. Ponadto wniosek, że „z uwagi na postępującą cyfryzację w Polsce wzrastać będzie rola środków masowego przekazu w kształtowaniu opinii publicznej” jest nieuprawniony, bo to zagadnienie trendów cyfryzacji nie było przedmiotem badań Doktoranta. Przeprowadzone badanie ankietowe może jednak służyć do wstępnego opisu zjawisk wymagających dalszej, bardziej wnikliwej oceny, dlatego jego wyniki stanowią dobry przyczynek do dalszych badań i otwierają drogę do opracowania skutecznych interwencji, które odwrócą niekorzystne tendencje w zakresie szczepień ochronnych w Polsce.

Ocena zakresu ogólnej wiedzy teoretycznej w dyscyplinie nauk medycznych wykorzystanej w pracy

Dysertacja jest wynikiem profesjonalnych zainteresowań lek. Macieja Pawłowskiego oraz pracy w renomowanym ośrodku akademickim, który umożliwił jej wykonanie. Przedłożona praca doktorska ma charakter interdyscyplinarny, co należy wysoko ocenić, gdyż dzięki temu Autor wykazał się aktualną wiedzą w zakresie wakcynologii, immunologii oraz zdrowia publicznego z elementami komunikacji i socjologii. Znajomość wymienionych dziedzin najbardziej widoczna jest w obszernym wstępie oraz dyskusji, które stanowią wartościowe elementy rozprawy. Doktorant przywołuje w tekście liczne, starannie dobrane pozycje piśmiennictwa z powyższych dziedzin.

Reasumując, Doktorant dowiódł posiadania szerokiej, interdyscyplinarnej wiedzy w dziedzinie medycyny, przez swobodne poruszanie się w zagadnieniach związanych z tematyką szczepień ochronnych.

Ocena umiejętności samodzielnego prowadzenia pracy naukowej wykazanej w trakcie przygotowywania wyników pracy i ich prezentacji

Przestawiona do oceny dysertacja została oparta na wynikach własnego, dużego badania ankietowego przeprowadzonego przez Doktoranta, którego materiał stanowiło prawie 6000 kwestionariuszy zebranych od respondentów studiujących w Polsce. Należy podkreślić, że analizowany materiał był jak dotąd największy z zebranych w Polsce w tego typu badaniach, reprezentatywny dla całej Polski i w zupełności wystarczył do realizacji postawionych celów. Doktorant zorganizował finansowanie i przeprowadzenie badań. Jasno sprecyzował cele pracy. Metodyka pracy została opisana wystarczająco dokładnie. Doktorant przeprowadził dogłębną analizę statystyczną wyników z użyciem programu Statistica 10.0. Starannie opracowane wyniki stanowią o wysokiej wartości poznawczej wykonanych badań. Zostały opisane precyzyjnie, odpowiednim dla rozprawy naukowej językiem, z umiejętnym wykorzystaniem tabel i rycin. Doktorant sprawnie poprowadził dyskusję oraz wysnuł wnioski. Stwierdził, że stan

wiedzy polskich studentów na temat szczepień ochronnych jest niesatysfakcjonujący. Występują istotne różnice regionalne. Wiedza respondentów pochodziła głównie od personelu medycznego oraz z Internetu. Wśród polskich studentów nadal dominują zwolennicy szczepień, aczkolwiek sporo jest osób niezdecydowanych i przeciwników szczepień ochronnych. Szczepienia miały więcej zwolenników wśród studentów uczelni medycznych, natomiast osoby posiadające dzieci są słabiej przekonane do szczepień w porównaniu z osobami, które dzieci nie posiadają. Im częściej ankietowani korzystają z usług ochrony zdrowia, tym lepsze było ich nastawienie do szczepień.

Formę rozprawy oceniam bardzo wysoko. Wywody są spójne i logiczne. Szczególnie przyjemna w czytaniu i płynnie prowadzona jest dyskusja, który to element wraz z bogatym materiałem rekompensują wymienione przeze mnie uwagi do pracy.

Podsumowanie i wnioski

Po lekturze przedstawionymi mi do oceny rozprawy doktorskiej oraz zapoznaniu się z dorobkiem naukowym Kandydata stwierdzam, że podjęty przez niego temat jest ważny i nowatorski. Recenzowana praca cechuje się interdyscyplinarnością i starannością edytorską. Doktorant w szczegółowy sposób przedstawia potrzebne informacje we wstępie, dyskusję przeprowadza na dobrym poziomie i wyciąga wnioski, które stanowią częściową odpowiedź na założone cele. Autor wykazał się umiejętnością korzystania z literatury przedmiotu zrecenzując właściwie dobrane liczne publikacje, co dowodzi dobrej znajomości aktualnego piśmiennictwa medycznego. Doktorant zna i prawidłowo stosuje metody badawcze, potrafi właściwie zaplanować, zorganizować i przeprowadzić badanie obserwacyjne, a następnie poprawnie zinterpretować jego wyniki. Wypracował dobry warsztat edytorski. Pracę oceniam wysoko przede wszystkim za bogaty zebrany materiał własny, sposób opracowania i przedstawienia wyników oraz prowadzenie dyskusji.

Reasumując, uważam pracę doktorską za wartościową, a jej Autora za osobę, która wykazała się zaangażowaniem i dojrzałością cechującą pracownika naukowego. Rozprawa doktorska lekarza Macieja Pawłowskiego posiada walory oryginalności i wnosi wartość dodaną do wiedzy na temat podejścia społeczeństwa do szczepień ochronnych i tym samym spełnia warunki określone w artykule 13 ust.1 Ustawy o stopniach naukowych z 2003 roku. Uwzględniając powyższe, pozytywną konkluzję, którą sformułowałem na początku tej opinii uznaję za zasadną i wobec spełnienia wymagań dotyczących prac doktorskich podanych w obowiązujących przepisach, mam zaszczyt i przyjemność zwrócić się Wysokiej Rady Wydziału Wojskowo-Lekarskiego Uniwersytetu Medycznego w Łodzi z wnioskiem o dopuszczenie lek. Macieja Pawłowskiego do kolejnego etapu procedowania doktoratu. Jednocześnie ze względu na wspomniane wyżej walory wnioskuję o wyróżnienie pracy.

KIEROWNIK
Kliniki Pediatrii z Oddziałem Obserwacyjnym

dr hab. n. med. Ernest Kuchar

